

Lähisuhdeväkivaltarikosten todistelun ongelmien tarkastelu Helsingin hovioikeuspiirin päätöksistä satunnaisotantana vuosilta 2016-2018

Opinnäytetyö
Maria Lahtio

20162B

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Maria Lahtio		Poliisi (AMK) / 20162B	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Lähisuhdeväkivaltarikosten todistelun ongelmien tarkastelu Helsingin hovioikeuspiirin päätöksistä satunnaisotantana vuosilta 2016-2018		Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto	
Jenna Perkiökangas/ oikeustiede		Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä			
<p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaisia ongelmia ja haasteita lähisuhdeväkivaltarikosten todisteluun tuomioistuimessa esiintyy.</p> <p>Työn aineisto koostui kahdeksasta Helsingin hovioikeuspiirissä vuosina 2016-2018 tehdyistä päätöksestä, joissa esiintyi asianosaisten välillä lähisuhde, sekä rikosnimikkeenä pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely. Työn tutkimusmetodina oli oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimus, mutta analysoin käyttämäni aineistoa kvalitatiivisen tutkimuksen keinoin.</p> <p>Aineiston pienen otoskoon vuoksi, ei saaduista tutkimustuloksista voi tehdä yleistäviä päätelmiä. Tulokset kuitenkin puoltavat sitä käsitystä, ettei Suomessa tapahtuville lähisuhdeväkivaltarikoksille useinkaan ole ulkopuolisia todistajia. Näin ollen rikosta tukevaa näyttöä on vaikea saada. Tuloksissa korostuu myös asianomistajan lausuman merkitys, sillä Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistuksen myötä, asianomistajaa, joka ei halua tulla kuulluksi, kohdellaan asianomistaja-todistajana. Asianomistaja-todistajan käyttäessä kokonaiskieltäytymisoikeuttaan, kirjallisten todisteiden merkitys korostuu. Ongelmaksi kuitenkin muodostuu niiden laillinen hyödynnettävyys ja painoarvo, jos vastaaja kiistää teon täysin.</p>			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
36 + 4 liitesivua	Tammikuu 2019	AMK2016ONT	
Avainsanat			
lähisuhdeväkivalta, pahoinpitely, todistelu, kirjalliset todisteet, lääkärinlausunto, näyttöarvo, asianomistaja-todistaja, kokonaiskieltäytymisoikeus, kuulopuhetodistaja			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
1.1	Aiheen valinta ja siihen johtaneet syyt.....	3
1.2	Lähisuhdeväkivalta käsitteenä	4
1.3	Työn rajausta, rakenne ja tavoite	5
1.4	Tutkimusmenetelmästä	6
2	LÄHISUHDEVÄKIVALTA RIKOSLAIN NÄKÖKULMASTA.....	7
2.1	Pahoinpitelyn tunnusmerkistö	7
2.2	Törkeä pahoinpitely	8
3	RIKOSASIAN ASIANOSAISET	10
3.1	Määritelmä	10
3.2	Asianomistajana oikeudenkäynnissä.....	10
4	LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TODISTELU	12
4.1	Todistelusta yleisesti	12
4.2	Henkilötodistelu	13
4.2.1	Asianosaisen kuuleminen todistelutarkoituksessa	13
4.2.2	Esitutkintakertomus - kirjallista henkilötodistelua.....	14
4.3	Kirjalliset todisteet	15
4.4	Katselmus.....	17
4.5	Asiantuntijatodistelu	18
5	TUTKIMUSMENETELMÄSTÄ.....	19
5.1	Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus	19
5.2	Aineiston hankinta	20
5.3	Henkilötietojen käsittely	20
5.4	Tietosuoja ja asiakirjojen säilyttäminen.....	21
5.5	Rekisterin pitäjän velvollisuudet.....	21
6	HOVIOIKEUDEN PÄÄTÖSTEN ANALYYSI	23
6.1	Kokonaiskieltäytymisoikeuden vaikutus hyödyntämiskieltoon ja kontradiktorisen periaatteen kiertäminen	23
6.2	Kuulopuheen näyttöarvo	26
6.3	Vaihtoehtoisten kertomusten uskottavuus.....	29
7	LOPUKSI.....	32
	LÄHTEET	35
	LIITE 1	37

LYHENTEET

ETL	Esitutkintalaki 22.7.2011/805
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
RL	Rikoslaki 21.4.1995/578
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689
THL	Terveysten ja hyvinvoinnin laitos
VNa	Valtioneuvoston asetus

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen valinta ja siihen johtaneet syyt

Entisen Miss Helsingin pahoinpitelyn käsittely jatkuu lähiaikoina Helsingin hovioikeudessa. Sekä pahoinpitelystä tuomittu avopuoliso että syyttäjät ovat valittaneet kärjäoikeuden tuomiosta.

Syyttäjää kaihertaa kärjäoikeuden antamassa tuomiossa erityisesti hyödyntämiskiello. Oikeus päätti puolustuksen vaatimuksesta, että koska Miss Helsinki ei halunnut tulla rikoksesta missään vaiheessa kuulluksi, myöskään todistajat eivät saisi kertoa, mitä he ovat tapahtumista kuulleet. Oikeus käytännössä vaiensi kolme jutun avaintodistajaa.

– Sitä oli mahdotonta hyväksyä. Kärjäoikeus sekoitti läheisomaissuojaan kuuluvan oikeuden olla todistamatta ja hyödyntämiskiellon. Kyllähän jossain amerikkalaisissa televisiosarjoissa kuulopuhetodistelulle huudetaan vastalauseita, mutta sellainen ei Suomessa päde. Tiedon lähde ei voi päättää, ketä todistajia kuullaan, kihlakunnansyyttäjä selvittää.

– Tulee mieleen, että jos kysymys olisi henkirikoksesta ja tappaja olisi kertonut teosta kaverilleen, miten tekijä voisi vaatia oikeudessa, ettei niitä tietoja voisi käyttää? (Seiska, 7.10.2016)

Lähisuhdeväkivalta on vakava ja ajankohtainen ongelma. Lähisuhdeväkivalta esiintyy uutisotsikoissa vähän väliä, mikä kertoo myös aiheen ajankohtaisuudesta. Viimeisten vuosikymmenien aikana aihetta on tutkittu paljon, jotta pystyttäisi löytämään keinoja, joilla voitaisi auttaa niin uhreja kuin tekijöitäkin väkivaltakierteen katkaisemiseksi.

Tutkimukset lähisuhdeväkivallan yleisyydestä perustuvat pääasiassa poliisin saamiin rikosilmoituksiin ja hälytystehtäviin, sekä tehtyihin uhritutkimuksiin. Uhritutkimuksia teetetään säännöllisesti laajalla otoksella, koska poliisin lähteet kertovat vain siitä rikollisuudesta mikä on poliisille ilmoitettu. Näiden lisäksi on teetetty erityisesti naisille kyselytutkimuksia, joiden tarkoituksena on selvittää heidän kokemuksiaan väkivallasta. (Niemi-Kiesiläinen, 30).

Tämä ei mielestäni anna luotettavaa kuvaa lähisuhdeväkivallan yleisyydestä, sillä aihe koetaan yhteiskunnassamme ja erityisesti miesten osalta erityisen arkaluontoisena tai ehkä voisi

puhua jopa tabusta. Yhtä lailla tutkimuksia tulisi suunnata yhä enemmän miesten ja myös aikuisten lasten suuntaan, sillä tänä päivänä lähisuhdeväkivalta ei suinkaan kohdistu aina vain naisiin, vaikkakin tilastollisesti naisuhreja on edelleen valtaosa. Miehillä kynnys ilmoittaa naisen tekemästä väkivallasta on huomattavasti korkeampi, kuin päinvastaisessa tapauksessa. Tätä teoriaa tukee omat työelämässä tehdyt havaintoni.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2016 viranomaisten tietoon tulleissa pari- ja lähisuhdeväkivaltarikoksissa oli 8 800 uhria, mikä on 0,4 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan uhreista 69,0 prosenttia oli naisia. Perhe- ja lähisuhdeväkivallasta 40,6 prosenttia oli avio- ja avopuolisoiden välistä väkivaltaa. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan syylliseksi epäillyistä 77,9 prosenttia oli miehiä. Uhreista neljännes oli alaikäisiä. (Tilastokeskus 2017.)

Suuri osa lähisuhdeväkivallasta ei tule koskaan poliisin tietoon. Nimenomaisesti lähisuhdeväkivallan osalta asiaa on vaikea arvioida, mutta eri tietolähteiden avulla voidaan arvioida poliisille ilmoittamista yleisellä tasolla. Esimerkiksi poliisibarometrin mukaan vain noin puolet väkivallan uhreista on tehnyt asiasta ilmoituksen poliisille. Yleisimmät syyt ilmoituksen tekemättä jättämiseen ovat olleet asian kokeminen yksityiseksi tai se, että rikosta ei ole koettu kyllin vakavaksi. (Poliisibarometri 2018, 77)

Valitsin tämän aiheen, koska kuten uutisesimerkistäkin käy ilmi, ei lähisuhdeväkivaltarikosten todistelu ole aina mutkatonta. Monesti väkivallan uhri vähättelee tapahtumien vakavuutta ja joskus uhri on jopa pyytänyt, ettei poliisi tekisi asiasta rikosilmoitusta, vaikka hänen kärsimyksensä olisikin selvästi nähtävissä. Halusin lähteä tutkimaan tarkemmin sitä, millaisia ongelmia tapausten käsittelyissä ilmenee ja millaisiin lopputuloksiin tuomioistuinmessä päädytään.

1.2 Lähisuhdeväkivalta käsitteenä

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan henkilön väkivaltaista toimintaa nykyistä- tai entistä kumppaniaan, lastaan, lähisukulaistaan tai muuta läheistä kohtaan. Lähisuhdeväkivalta voi johtaa fyysisen tai psyykkisen vamman syntymiseen, kehityksen häiriintymiseen, perustarpeiden tyydyttämättä jättämiseen tai jopa pahimmillaan kuolemaan. Lähisuhdeväkivalta sisältää ilmeisimpien väkivallan tekojen lisäksi myös laiminlyönnin ja tekemättä jättämisen. (THL 2017.)

Perheenjäsenten väliselle väkivallalle altistuminen on lapselle yhtä haitallista, kuin suoran väkivallan kohteena oleminen. Siksi on erityisen tärkeää, että viranomaiset osaisivat tunnistaa työtehtävillään lähisuhde- ja perheväkivallan merkit. Kaikissa yhteiskunnissa lähisuhde- ja perheväkivalta kohdistuu useammin naisiin ja lapsiin, kun miehiin. Miesten kokema väkivaltalta on useammin tuntemattomien tekemää ja tapahtuu julkisessa tilassa. Kyselytutkimusten mukaan naisista ja miehistä suunnilleen yhtä moni on kokenut parisuhdeväkivaltaa, mutta vakava väkivalta kohdistuu useammin naisiin ja naisten saamat väkivallasta koituneet vammat ovat usein vakavampia. Parisuhdeväkivaltaan kuolleet ovat suuriltaosin naisia. (THL 2017.)

Vaikka suuri osa lähisuhdeväkivalta tapauksista täyttää pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön, niin silti lähisuhdeväkivaltaan liittyy usein myös lievempiä rikoksia, joita ei yleensä joko ilmoiteta tai sen enempää tutkita. Tällaisia esimerkkejä voisi olla laitton uhkaus ja kunianloukkaus. Usein erotilanteessa tyypillisiä rikoksia ovat kotirauhan rikkominen ja omaisuuden vahingoittaminen. Suuri syy sille, ettei tällaisia rikoksia tutkita on se, että ne ovat asianomistajarikoksia. Uhrin täytyy siis itse vaatia asiassa rangaistusta ja pyytää syytteen nostamista. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 82).

1.3 Työn rajaaminen, rakenne ja tavoite

Lähisuhdeväkivalta on käsitteenä niin laaja, että päädyin rajaamaan työni käsittelemään ainoastaan tuomioistuimeen päätyneitä, syyttäjävetoisia lähisuhdeväkivaltarikoksia. Tarkastelun kohteeksi olen valinnut ainoastaan tapauksia, joissa väkivalta on ollut fyysistä, mutta ei kuitenkaan kuolemaan johtanutta tai seksuaalista. Lievät tapaukset olen jättänyt myös tarkastelun ulkopuolelle. Valikoidussa juttuotannassa asianosaiset ovat täysi-ikäisiä eli vähintään 18-vuotiaita. Erityisen tarkastelun kohteena tässä työssä on tuomioistuimessa tapahtunut todistelu sekä sen analysointi. Näin ollen en käsittele lähisuhdeväkivalta tapausten soveltamista työssäni lainkaan. Tämä työ pohjautuu Suomen lainsäädäntöön eli ulkomaiden oikeuskäytännöistä tämä työ ei anna kuvaa.

Tämä opinnäytetyö koostuu kahdeksasta pääluvusta, joista ensimmäinen johdattelee lukijan aiheen äärelle, sekä antaa mielikuvan ongelman laajuudesta valtakunnallisella tasolla. Mielestäni tiivis esittely on perusteltua, koska kyseessä on ammattikorkeakoulu tason opinnäytetyö ja työn keskiössä on tuomioistunkäsittelyyn sijoittuva todistelu. Samasta syystä työssä ei ole käsitelty lähisuhdeväkivaltarikosten historiaa, vaikka se olisi

antanut kattavamman kuvan siitä, millä tavoin asenteet lähisuhdeväkivaltaa kohtaan ovat muuttuneet vuosien saatossa.

Toisessa luvussa kuvaan lähisuhdeväkivaltaan liittyvää lainsäädäntöä tunnusmerkistölähtöisesti. Kolmas pääluku käsittää rikosasian asianosaisten määrittelyn, sekä asianomistajan roolin erityispiirteet lakiuudistuksen jälkeen. Neljäs luku käsittelee lähisuhdeväkivaltarikosten todistelukeinoja teoriassa. Viidennessä luvussa kerron tarkemmin tutkimukseni kulun, sekä siihen liittyvät velvoitteet. Kuudennessa luvussa käsittelen aineistoani ja sen tuloksia. Viimeisessä eli seitsemännessä luvussa kokoan työtä tehdessä heränneitä ajatuksia yhteen.

Työni tavoitteena on perehtyä tarkemmin oikeuskäytäntöön lähisuhdeväkivaltarikosten osalta ja saada kuva tuomioistuimessa tapahtuvasta todistelusta ja eri todistelukeinojen näyttöarvosta syyksi lukuun nähden. Tutkimuskysymyksenä on, millaisia ongelmia lähisuhdeväkivaltarikosten todistelussa ilmenee tuomioistuinkäsittelyssä?

1.4 Tutkimusmenetelmästä

Tässä työssä käytän tutkimusmenetelmänä oikeusdogmaattista tutkimusta. Oikeusdogmatikan tehtäviin kuuluu muun muassa oikeusjärjestyksen normien sisällön selvittäminen ja tutkiminen eli tulkitseminen, sekä oikeus säännösten systematisointi, jolla voidaan kehittää oikeudellisen ajattelun käsitteiden ja niiden välisten suhteiden muodostamaa järjestelmää (Aarnio 1989, 288-293). Toisaalta työni on myös osaltaan kvalitatiivista tutkimusta, sillä analysoin työssäni Helsingin hovioikeuspiirin pahoinpitelytapauksia vuodelta 2018, joista on valitettu hovioikeuteen. Mielestäni menetelmä soveltuu tämänkaltaiseen tutkimukseen hyvin, pienen otoskoon vuoksi. Kerron tutkimuksen menetelmästä tarkemmin viidennessä luvussa.

Käytän työssäni hovi- ja käräjäoikeuden päätösten lisäksi ensisijaisesti aiheeseen liittyvää ajantasaista lainsäädäntöä, hallituksen esityksiä, lainopillista kirjallisuutta ja tutkielmia. Lähdeaineistoon sisältyy myös pro gradu -tutkielma ja lakiasiantuntijoiden artikkeleja.

2 LÄHISUHDEVÄKIVALTA RIKOSLAIN NÄKÖKULMASTA

2.1 Pahoinpitelyn tunnusmerkistö

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.
(Rikoslaki 21.4.1995/578, 21 luku, 5§)

Pahoinpitelyn tunnusmerkistö voi täytyä kahdella tavalla, joko tekotavan tai teosta aiheutuneen vahingon perusteella. Tekotavan osalta tunnusmerkistö täyttyy, kun pahoinpitelyyn liittyy fyysistä väkivaltaa, vaikka kohteelle ei syntyisikään minkäänlaisia näkyviä vammoja, ruhjeita tai jälkiä. Vammaa tai muuta terveyteen liittyvää vahinkoa ei edellytetä syntyvän, koska fyysinen väkivalta itsessään jo loukkaa uhriksi joutuneen fyysistä koskemattomuutta. Mikäli teosta on aiheutunut sen kohteelle kipua, teolla on vahingoitettu terveyttä tai saatettu uhri tiedottomaan tai vastaavaan tilaan, niin silloin tekotavalla ei ole minkäänlaista merkitystä, vaan tunnusmerkistön katsotaan täyttyvän aiheutettujen seurausten perusteella. (Savolainen 2007, 26).

Pahoinpitelyn tunnusmerkistö huomioi myös henkisen väkivallan. Muun, kuin fyysisen väkivallan kohdalla, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teko aiheuttaa uhrille jonkin lainkohdassa mainitun seurauksen, kuten psyykkisen vamman. Syytteitä kuitenkin henkisestä pahoinpitelystä ei valitettavasti juuri nosteta, vaikka laki sen mahdollistaakin. Syy tähän on yksinkertaisesti se, että syy-yhteyttä henkisen väkivallan ja terveyden vahingoittamisen välillä on hyvin vaikea todistaa. Tämän lisäksi seurauksen tulee olla tahallinen, eli tekijän tulee tietää ennalta, millaista vahinkoa hän uhrilleen saa aiheutettua toiminnallaan. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 86).

Puhuttaessa tiedottomaan tilaan saattamisesta tai sitä vastaavasta tilasta, tarkoitetaan yleensä vaaratonta nukuttamista, tahdonvastaista hypnoosia tai huumauttamista lääkkeiden avulla. Tällaisissa tapauksissa seurausten aiheuttaminen tulee myös olla tahallista, jotta teosta voidaan

rangaista. Näin ollen, seurausten aiheuttamiseen ei tarvitse aina liittyä fyysistä pahoinpitelyä, niin kuin moni sen mieltää. Seuraus voidaan toteuttaa monella eri tavalla, esimerkiksi hyväilemällä voidaan tartuttaa tauteja ihmisestä toiseen. Myös toisen ihmisen myrkyttäminen on pahoinpitely, ilman varsinaista väkivallan käyttöä. (Savolainen 2007, 27).

2.2 Törkeä pahoinpitely

Jos pahoinpitelyssä

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai

3) käytetään ampuma – tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

Ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Yritys on rangaistava.

(RL 21:6§).

Se, millaisia vammoja uhrille on pahoinpitelystä tullut ja minkälaista tekovälinettä on käytetty, ovat ratkaisevia tekijöitä pohdittaessa sitä, onko pahoinpitely törkeä. Lisäksi teon tulee olla kokonaisarvostelultaan törkeä. Rangaistus voi olla huomattavasti kovempi, kuin perusmuotoisen pahoinpitelyn osalta, josta maksimi rangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Törkeästä pahoinpitelystä voi pahimmillaan joutua vankilaan 10 vuodeksi. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 87).

Vaikealla ruumiinvammalla tarkoitetaan esimerkiksi näön, kuulon tai puhekyvyn täydellistä menettämistä tai huomattavaa heikkenemistä. Lisäksi sillä voidaan tarkoittaa raskauden keskeytymistä naisen sitä tahtomatta, pysyvää tai pitkäaikaista terveydellistä vahinkoa, sekä haavaa tai sairautta, jonka on aiheuttanut hengenvaaran. (Savolainen 2007, 28).

Vaikea ruumiinvamman lisäksi, törkeän pahoinpitelyn seurauksena voivat olla myös vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Se, onko aiheutettu sairaus pysyvä, ei ole relevanttia mietittäessä sairauden vakavuutta. Esimerkkinä vakavasta sairaudesta mainittakoon HI-virus. Törkeän pahoinpitelyn yleisin tekotapa on puukotus, jolloin puukotuksesta syntyneiden

vammojen voidaan katsoa aiheuttavan hengenvaaran. Näin ollen se, että pahoinpitely tehdään hengenvaarallisella tavalla, ei riitä täyttämään törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä hengenvaarallisen tilan osalta. (Savolainen 2007, 28).

Törkeän pahoinpitelyn luokitteluperusteisiin kuuluu se, että rikoksen tekotapa on erityisen raaka tai julma. Hallituksen esityksessä (94/1993) ilmenee näiden kahden termin välinen ero. Esimerkiksi jos pahoinpitely tapahtuu potkimalla uhria päähän, pidetään tekoa raakana. Silloin, kun uhri taas on puolustuskyvytön, teko on julma. Mainittakoon vielä, että kuristaminen pahoinpitelyn yhteydessä ei tee teosta automaattisesti törkeää. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 90).

Pahoinpitely yleensä luokitellaan törkeäksi silloin, kun se on tehty hengenvaarallisella välineellä, kuten esimerkiksi ampuma- tai teräaseella. Tällaisissakin tapauksissa toki edellytyksenä on se, että teko on ollut myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Arvostelussa on koettu ongelmalliseksi se, että mitä tarkoitetaan ampuma- ja teräaseisiin rinnastettavalla hengenvaarallisella välineellä. Laissa on käytetty aikaisemmin termiä ”muu hengenvaarallinen väline”, mutta se muutettiin nykyiseen muotoonsa vuonna 1995. Muutoksella pyrittiin siihen, että varsinaisesta aseiden käytöstä langetettaisiin kovempi tuomio, kuin esimerkiksi laudanpätkien tai kivien käytöstä, vaikka niitäkin voidaan käyttää hengenvaarallisella tavalla. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 89).

Ampuma-aseeseen rinnastettaviksi hengenvaarallisiksi esineiksi luokitellaan esimerkiksi erilaiset pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseisiin eli muun muassa tikareihin, stiletteihin ja pistimiin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä taas ovat esimerkiksi jousipatukka ja nyrkkirauta, sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet. (HE 66/1988).

3 RIKOSASIAN ASIANOSAISET

3.1 Määritelmä

Rikoksen uhriksi joutunut henkilö on rikosasian asianomistaja. Rikoksesta epäiltyä henkilöä kutsutaan esitutkinnassa epäillyksi ja oikeudenkäynnissä syytetyksi tai vastaajaksi. Myös syyttäjä on oikeudenkäynnissä yksi asianosaisista.

Todistajana esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä voidaan kuulla henkilöä, jolla on omakoh-
taisia havaintoja tai tietoja oikeudenkäynnin kohteena olevasta asiasta. Todistaja ei ole ri-
kosasian asianosainen, eikä hän saa olla läsnä oikeudenkäynnissä muuten kuin oman todis-
tajanlausuntonsa antamisen ajan.

Asianosaiset ovat oikeutettuja olemaan läsnä koko oikeudenkäynnin ajan (OK 15:1) ja heillä on oikeus esittää tuomioistuimelle haluamansa näytöt käsiteltävään asiaan liittyen. Lisäksi heillä on oikeus antaa lausunto esitetyistä todisteista, jollei laissa ole toisin säädetty (OK 17:1). Laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa (ROL 689/177) säädetään, että asianosaisella on ehdoton tiedonsaantioikeus. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että hän saa automaatti-
sesti tuomiojäljennöksen oikeudelta (ROL 11:12§).

3.2 Asianomistajana oikeudenkäynnissä

Asianomistajalla on niin sanottu negatiivinen totuusvelvollisuus eli hänellä ei ole asemansa
nojalla velvollisuutta lausua käsiteltävään asiaan mitään. Tämä tarkoittaa myös sitä, että asi-
anomistajan ei tarvitse perustella vaitioloaan millään tavoin, toisin kuin todistajan asemassa
olevan (HE 46/2014). Asianomistaja on kuitenkin velvollinen puhumaan totta siltä osin, kun
hän päättää asiaan jotakin lausua (ETL 25 ja ROL 6:5§).

OK 17 luvun uudistus astui voimaan 1.1.2016, jonka myötä asianomistajaa, jolla ei ole vaa-
timuksia asiassa, kohdellaan oikeudenkäynnissä todistajana. Ennen muutosta, heitä kohdel-
tiin kuultavina. Uudistuksella haluttiin poistaa kokonaan lainsäädännöstä kuultavien ryhmä,
koska kuultavien saattoi olla hankala ymmärtää asemaansa oikeudenkäynnissä. (HE
46/2014). Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17§:ssä säädetään seuraavasti:

Asianosaisen nykyinen tai entinen aviopuoliso taikka nykyinen avopuoliso, sisarus, sukulainen suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa taikka se, jolla on vastaavanlainen parisuhteeseen tai sukulaisuuteen rinnastuva läheinen suhde asianosaiseen, saa kieltäytyä todistamasta. Jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö suostuu todistamaan tuomioistuimessa, suostumusta ei voida peruuttaa, ellei muusta tässä luvussa säädetystä salassapitovelvollisuudesta tai vaitiolo-oikeudesta muuta johdu. (OK 17:17§)

Uudistus hankaloittaa lähisuhdeväkivaltatapausten henkilötodistelua, sillä nyt aiempaa useammalla henkilöllä on oikeus kieltäytyä todistamasta. Pykälässä mainittu sukulaisuuteen rinnastettavalla suhteella viitataan muun muassa uusioperheisiin, jolloin äiti- ja isäpuolet voidaan katsoa olevan lähisukulaisia. Tämän lisäksi pykälää muutettiin niin, että kihlattu muutettiin avopuolisoksi ja pykälästä poistettiin kokonaan ottovanhempi/-lapsi suhde. (HE 46/2014)

Lähisuhdeväkivaltatapauksissa todistelulla on suuri merkitys, mutta nämä edellä kuvatut oikeudet aiheuttavat ristiriidan. Tekijä tulisi saada teostaan rikosoikeudelliseen vastuuseen, mutta ilman todisteita, syytteen toteennäyttäminen on hankalaa. Usein uhri on teon ainoa todistaja, eikä muuta näyttöä välttämättä ole saatavilla. Tässä lähisuhdeväkivallan erityisluonne käy haasteelliseksi lainsäädännön osalta.

Lainsäädännöstä löytyy kuitenkin pykälä, johon vedoten todistajan asemassa olevan asianomistajan, jolla ei ole vaatimuksia, vaitiolo-oikeus voidaan tuomioistuimen toimesta murtaa, mikäli on perusteltua epäillä, ettei henkilö ole itse saanut päättää vaitiolo-oikeutensa käyttämisestä (OK 17:18). Murtamiskynnys tulee pitää matalalla, jotta tekijälle ei muodostu automaation omaista kuvaa siitä, että painostamalla uhri saadaan pysymään vaiti. Vaitiolo-oikeuden murtamisesta voi tehdä päätöksen ainoastaan viranomainen. Tällä pyritään estämään mahdolliset kostotoimenpiteet uhria kohtaan. Näytön saamiseksi painostukselle, tuomioistuimien voi käyttää kyselyoikeuttaan ja esittää todistamasta kieltäytyvälle uhrille haluamiaan kysymyksiä. Tuomioistuin voi murtaa vaitiolo-oikeuden myös silloin, jos vaikenemiselle ei kyetä ilmaisemaan järkeenkäypää syytä, eikä väkivallan uhkaa voida sulkea pois. (Pölönen ja Tapanila 2015, 310).

4 LÄHISUHDEVÄKIVALLAN TODISTELU

4.1 Todistelusta yleisesti

Tuomioistuimen tulee pyrkiä selvittämään aineellinen totuus, jotta he voivat päättää rikos-oikeudelliseen vastuuseen saattamisesta. Heidän tulee selvittää kaikki mahdolliset seikat käsiteltävänä olevaan asiaan liittyen ja tehdä huolellinen harkinta näiden seikkojen pohjalta. Jotta aineelliseen totuuteen voidaan päästä, tulee tuomioistuimen hyödyntää todistuskeinoja tapauskohtaisesti sekä muita seikkoja, jotka ilmenevät oikeudenkäyntiaineistosta tai on muutoin noussut esiin rikosprosessin aikana. Tuomioistuimella on niin sanottu ratkaisupakko eli asiasta tulee tehdä päätös. Lopputulos on niin sanottu prosessuaalinen totuus. (Lappalainen 2001, 127-129). Todistelu on avain asemassa totuuden selvittämisen kannalta.

Todistelu tarkoittaa sitä, kun todisteet esitetään tuomioistuimelle oikeuden pääkäsittelyssä. Sillä voidaan tarkoittaa myös tosiseikkojen selvittämistä kokonaisuutena, joka sisältää todisteiden esittämisen lisäksi myös näytön arvioinnin. Todistelun tarkoitus on selvittää käsiteltävänä olevan asian tapahtumien kulku. (Lappalainen 2012, 587-588). Todistelua tapahtuu myös rikosasian esitutkinnassa, kun pyritään selvittämään mahdollinen tapahtunut rikos sekä nimeämään epäilty (Pölönen 2003, 100-103). Todistelun tarkoitus on selvittää se, pitääkö oikeustositseikkoja koskevat väitteet paikkansa (Lappalainen 2012, 588). Tämän jälkeen tuomioistuimen tulee harkita sitä, riittääkö esitetty näyttö tuomitsemiskynnyksen ylittämiseen (Pölönen 2003, 155).

Oikeudenkäymiskaaressa säädettyjä todistuskeinoja ovat kirjalliset todisteet, reaaliset eli asiakirjatodisteet sekä katselmus. Kirjallisten todisteiden ja katselmuksen ero on siinä, että kirjallisissa todisteissa todistuservo on kirjoituksen sisällössä eli sanallisessa informaatioissa. Katselmus taas on aistihavainto, jolla tuomioistuin pyrkii selvittämään asian kannalta merkityksellisiä asioita. (Lappalainen 2001, 184-185). Henkilötodistelu sisältää asianosaisten, todistajien ja asiantuntijoiden kuulemisen todistelutarkoituksessa (Pölönen 2003, 105-106).

4.2 Henkilötodistelu

Lähisuhdeväkivalta tapauksissa ei monestikaan ole asianosaispiirin ulkopuolisia todistajia. Tämä johtuu siitä, että lähisuhdeväkivalta tapahtuu usein yksityisessä tilassa eli käytännössä perheen kotona. Vaikka tapahtumille olisikin yksi tai useampi todistaja, saattaa heidän suhteensa asianosaisiin aiheuttaa ongelmia todistajan kieltäytymisoikeuden muodossa. Usein kyseessä ovat oikeudenkäymiskaaren tarkoittamat asianosaisten lähiomaiset. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 317).

Vaikka tapahtumalla ei olisikaan silminnäkijöitä, voi kuitenkin löytyä todistajia, joiden havainnot tukevat epäsuorasti muuta näyttöä. Tällaisia tapauksia voivat olla esimerkiksi naapuri, joka on kuullut avun huutoja tapahtuma-aikaan, henkilö, joka on nähnyt uhrin vammat tai henkilö, jolle uhri on kokemastaan kertonut. Tällaisilla niin sanotuilla aihetodisteilla ei ole merkittävää näyttöarvoa, mutta ne voivat tukea oikeustositseikkojen olemassaoloa ja ovat näin ollen sallittuja. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 318 ja 329).

Vain sellaista henkilöä, jolla on oikeus todistaa tutkittavana olevaa rikosta käsittelevässä oikeudenkäynnissä, saa kuulla todistajana myös esitutkinnan aikana. Lähtökohta todistajana toimimiselle on se, ettei todistaja saa olla asianosaisena tutkittavana olevassa rikoksessa. Todistajan asemaan siirtynyttä asianosaista voidaan kuulla, mutta silloin ei sovelleta, mitä OK 17:44 §:ssä säädetään todistajan vakuutuksesta ja 17:63 §:ssä pakkokeinoista todistajan kieltäytyessä todistamasta. Sama koskee niitä henkilöitä, jotka ovat saaneet rikesakon tai rangaistusmääräyksen tutkittavana olevaan tekoon liittyen. (OK 17:29§)

Poliisia koskee todistajan asemassa samat oikeudet ja velvollisuudet, kuin muitakin henkilö todistajia. Poliisin tulee kutsuttaessa saapua tuomioistuimeen todistamaan esimerkiksi havaintojaan työtehtävältä, jolla on ollut. Poliisi ei saa kuitenkaan todistuksellaan syyllistyä virkavelvollisuutensa rikkomiseen, paljastamalla virkansa puolesta hänen tiedossaan olevia seikkoja asiaan liittyen. Todistuksen tulee siis perustua täysin omiin havaintoihin.

4.2.1 Asianosaisen kuuleminen todistelutarkoituksessa

Asianosaisten kertomukset ovat usein keskeisiä todistelukeinoja oikeudenkäynnissä, sillä heillä on yleisesti paras tietämys käsiteltävänä olevan jutun tosiseikoista. Asianosaisia kuullaan samalla tavalla, kuin todistajaakin, mutta asianosaisen prosessuaalinen asema voi vaikuttaa merkittävästikin kertomuksen näyttöarvoon. (Lappalainen 2001, 268).

Asianosaisilla on koko oikeusprosessin ajan niin sanottu itsekriminointisuoja eli kenenkään ei tarvitse myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen. Vastaajalla ei myöskään ole totuusvelvoitetta kertomustensa osalta. (Pölönen ja Tapanila 2015, 312).

Rikosasian asianomistajalla saattaa olla ainoat välittömät havainnot tapahtuneesta teosta, joten näytön arviointia ei voida yleistämällä perustaa siihen, että asianomistaja tai syytetty omien intressiensä vuoksi kertoisi aina epäluotettavasti. Näytön tulee siis perustua objektiivisiin ja sisällöllisiin seikkoihin. (Pölönen ja Tapanila 2015, 389).

4.2.2 Esitutkintakertomus - kirjallista henkilötodistelua

Lähtökohtaisesti tuomioistuimessa suullisesti kuullun todistajan lausumalla on enemmän näyttöarvoa, kuin todistajan esitutkintakertomuksella. Käytännössä siis OK 17:8§:n 4 kohdan mukaisesti, tuomioistuimen on evättävä esitutkintakertomus näyttönä, mikäli suullinen todistus on saatavilla (HE 46/2014). Kyseisen pykälän 5 kohdan mukaan voidaan myös kuultavan todistajan lausuma evätä, mikäli todistajaa ei yrityksestä huolimatta olla tavoitettu ja saatu rikosasiassa tuomioistuimeen kuultavaksi. Tällöin todistajan esitutkintakertomusta voitaisiin hyödyntää todisteena (HE 46/2014).

Tuomioistuimessa ei saa käyttää todisteena esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa, ellei laissa toisin säädetä, paitsi jos lausuman antajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella taikka hän on jäänyt asianmukaisista toimenpiteistä huolimatta tavoittamatta, eikä asian ratkaisemista tulisi enää viivyttää (OK 17:24§).

Tämän kiellon tarkoitus on tehostaa todistelun välittömyyttä rikosasioissa, sillä vastaajalla tulee olla mahdollisuus esittää kysymyksiä myös sellaisille todistajille, jotka syyttäjä on nimenyt todistamaan vastaajaa vastaan. Lisäksi vastaajalla on oikeus esittää kysymyksiä myös niille asianosaisille ja asiantuntijoille, joiden lausumia käytetään todisteena asiassa. Tästä säädetään Euroopan ihmisoikeus- sopimuksen 6 artiklan 3d kohdassa. (Jokela 2015, 225).

Tilanteessa, jolloin kuultava on kertonut tapahtumista esitutkinnessa, mutta päättääkin olla vaiti oikeudessa, voidaan hänen esitutkintakertomustaan hyödyntää todisteena tietyissä tilanteissa. Tällainen tilanne syntyy esimerkiksi silloin, kun kuultavan kertomus poikkeaa hänen aikaisemmin kertomastaan tai jos kuultava kieltäytyy kertomasta joiltain osin asiasta. Tällöin voidaan esitutkintakertomusta käyttää todisteena siltä osin, kun kertomus poikkeaa esitutkintakertomuksesta tai mistä kuultava ei suostu lausumaan (OK 17:47). Esitutkintakertomusta voidaan hyödyntää myös silloin, jos kuultavaa ei voida hänen tavoittamattomuudesta johtuen kuulla pääkäsittelyssä, eikä asian ratkaisua voida viivyttää (OK 17:24). Mikäli kuultava kieltäytyy todistamasta lähisukulaisuuteensa vedoten, tulee tuomioistuimen arvioida, kuuluuko tämän esitutkintakertomus määrätä hyödyntämiskieltoon. Hyödyntämiskielosta säädetään oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 25 pykälässä.

4.3 Kirjalliset todisteet

Tuomioistuimella on oikeus hyödyntää kaikkia sellaisia tietoja ja tietolähteitä, jotka ovat laillisesti saatavilla tai saatu tietoon asian käsittelyn aikana. Lisäksi tuomioistuimella on vapaus arvioida todisteiden merkitystä kunkin käsiteltävän tapauksen kannalta. (Tolvanen ja Kukkonen 2011, 97).

Kirjallisella todisteella tarkoitetaan asiakirjaa, jonka sisällöllä on todistusarvoa. Yleisesti ottaen kirjalliset todisteet ovat merkittävämpiä esimerkiksi talousrikoksissa, kuin pahoinpitelyissä. On kuitenkin myös lähisuhdeväkivallan kannalta merkittäviä kirjallisia todisteita, joilla tapahtunut väkivalta voidaan näyttää välittömästi toteen tai vaihtoehtoisesti tukea muuta jo olemassa olevaa näyttöä. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 351).

On tavanomaista, että pahoinpitelytapauksissa esitetään kirjallisia todisteita sekä esine todisteita henkilötodistelun lisäksi. Esinetodisteita kutsutaan myös katselmusesineiksi. Kirjallinen todiste on asiakirja tai esimerkiksi tietokoneella oleva tallenne, jonka sisällöllä on näyttöarvoa asiassa. Ehkäpä tyypillisin kirjallinen todiste pahoinpitelytapauksissa on lääkärintodistus. Valokuvat taas luokitellaan esinetodisteeksi, vaikka usein ajatellaan niiden olevan kirjallisia todisteita. (Lappalainen ym. 2012, 621).

Nykyään on tyypillistä, että teon vakavuus määrittää sen, kuinka perusteellisesti poliisi suorittaa rikospaikkatutkinnan ja miten se kirjataan. Silminnäkijöiden puuttuessa rikospaikkatutkinnan merkitys korostuu entisestään (Niemi-Kiesiläinen 2004, 317). Henkirikoksen tai

törkeän pahoinpitelyn ollessa kyseessä, on rikospaikkatutkinta hyvinkin perusteellisesti suoritettu. Tämä tarkoittaa sitä, että valokuvia otetaan niin uhrista, rikospaikasta ja sen ympäristöstä. Rutiinin omaisessa pahoinpitelytapauksessa rikospaikkatutkinta suoritetaan usein hyvin pintapuolisesti, eikä siitä laadita erikseen pöytäkirjaa. Tällöin on olemassa se riski, että oleellista todistusaineistoa voi joko hukkaa tai jäädä huomaamatta. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 214).

Mahdollisesta rikospaikkatutkinnasta tehty pöytäkirja toimii kirjallisena todisteena tuomioistuimessa, samoin kuin esimerkiksi puhelinnauhoitteet. Pahoinpitelytapauksissa kyseessä ovat yleisimmin hätäkeskustallenteet. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa hyödynnetään usein kirjallisina todisteina myös asianosaisten välisiä kirjeitä, tekstiviestejä tai muita viestejä. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 351-352).

Lähisuhdeväkivaltatapauksissa lääkärinlausunnolla on erityisasema todisteena, sillä lääke-reillä on kiistatta sellainen asiantuntemus, jonka avulla he pystyvät perehtymään todistelun kohteena olevaan seikkaan, kuten uhrin vammoihin. Lääkärinlausunnon merkityksen arviointi kussakin oikeustapauksessa jää kuitenkin tuomioistuimen vastuulle (Niemi-Kiesiläinen 2004, 215). Lääkäri voidaan kutsua myös todistajaksi oikeudenkäyntiin, jos tuomioistuin uskoo näin saavansa asiaan lisäselvitystä. (Jokela 2008, 482).

Lääkärinlausuntoon kirjataan esitiedot tapahtuneesta. Tämän jälkeen tulee kirjata yksityiskohtaisesti ja selkeästi tutkimushavainnot. Esimerkiksi pahoinpitelyvammojen mittaaminen niiden koon määrittämiseksi on tärkeää. Lisäksi havaintoihin tulee sisällyttää kuvailu vammojen ulkonäöstä, väristä, syvyydestä ja kudosaaurioista. (Hannikainen 2000, 341).

Havaintojen jälkeen kirjataan tuomioistuinkäsittelyn kannalta tärkein osa eli johtopäätökset. Tämä osio on tärkeä siitä syystä, että henkilön, jolla ei ole lääketieteellistä pätevyyttä, on lähes mahdoton arvioida vammojen syntymekanismeja (Saukko 2000, 61). Johtopäätöksiin kirjataan tiivistelmä tutkimushavainnoista, havaintojen täsmävyys esitietoihin, lausunto todistettavana olevasta seikasta sekä muut oleelliset päätelmät. Johtopäätökset osiossa lääkäri voi esittää myös muita, vaihtoehtoisia, vammojen syntymekanismeja, mikäli kokee sen aiheelliseksi. Näin toimiessaan, lääkärin tulee kuitenkin ilmaista selkeästi kyseessä olevan vain arvailu eikä tosiseikka. (Hannikainen 2000, 341).

4.4 Katselmus

Katselmus on todistelukeino, jolla tarkoitetaan esineen tai paikan havainnointia. Tuomioistuimen jäsenet itse havainnoivat katselmusesinettä – tai paikkaa ja tekevät havainnoimastaan näytölliseen ratkaisuun vaikuttavia johtopäätöksiä (Pölönen ja Tapanila 2015, 449). Katselmus poikkeaa muista todistelukeinoista, sillä havainnointi kohdistuu katselmuksessa suoraan kohteen ominaisuuksiin eikä sanalliseen informaatioon. (Frände ym. 2012, 628).

Oikein kohdistettuna, katselmus voi olla hyvinkin tehokas näyttökeino sen havainnoinnin välittömyyden sekä kokonaisvaltaisuuden vuoksi. Tyypillisimpiä katselmusesineitä ovat valokuvat, videotallenteet, kartat, rikosentekoväline ja tietojärjestelmät. Rikosasioissa paikkaan kohdistuva katselmus tehdään yleensä silloin, jos on tarve selvittää rikoksen teko-olosuhteita. (Pölönen ja Tapanila 2015, 450).

Hyvin oleellisena osana lähisuhdeväkivallan todistelussa on vammoihin perustuva näyttö. Ongelmia tuottaa kuitenkin se, kuinka uhrin mahdolliset vammat voidaan todistaa syntyneeksi juuri käsiteltävänä olevassa tilanteessa. Oppikirjan mukaisessa tapauksessa, uhri haikautui lääkäriin välittömästi tapahtumien jälkeen, jolloin vammat tutkitaan ja lääkäri voi ne todentaa. Näin vammojen yhteensopivuus uhrin kertomukseen on helpoin selvittää. Vammoista otetaan yleensä myös valokuvat joko lääkärin tai poliisin toimesta (Niemi-Kiesiläinen 2004, 214).

Poliisi takavarikoi esinetodisteista yleensä vain tekovälineen. Varsinkin teräaseen takavarikointi on poliisille rutiinitoimenpide. Sen sijaan lähisuhdeväkivallalle ominaisten tekovälineiden, kuten vöiden ja lasipullojen takavarikointi on harvinaisempaa. Niillä voi kuitenkin olla näyttöarvoa asianosaisten esittämiä kertomuksia vahvistavana tai heikentävänä tekijänä. Rikosteknistä tutkintaa ei lähisuhdeväkivaltatapauksissa rutiinin omaisesti tehdä. Joskus se kuitenkin on tarpeen tapahtumien selvittämiseksi, jolloin DNA-analyysi on mahdollista tehdä jälkikäteen takavarikoidusta tekovälineestä. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 214-216).

Laki ei rajoita todisteluun käytettävien esinetodisteiden käyttöä. Esinetodisteita voidaan myös takavarikoida, mikäli se on tarpeen. Lähisuhdeväkivaltatapauksissa yleisimmin käytettyjä esinetodisteita ovat valokuvat, tekovälineet ja vaatteet. (Niemi-Kiesiläinen 2004, 351).

4.5 Asiantuntijatodistelu

Oikeudenkäynnissä asiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jonka kuulemisen tarkoituksena on selvittää tapauksen kannalta erityisiä ammattitietoja, joilla voi olla merkitystä asian ratkaisemiseksi. Asiantuntija tekee havaintoja todistelun kohteena olevasta seikasta ja antaa havaintojensa perusteella asiantuntijalausuntonsa. Lausuntoon on kirjattu asiantuntijan havaitsemia faktoja, sekä niistä tehtyjä johtopäätöksiä. (Lappalainen 2001, 282).

Asiantuntija eroaa todistajasta siltä osin, että asiantuntija suorittaa tehtävänsä useimmiten vasta oikeudenkäynnissä eikä hänellä ole samanlaisia välittömiä havaintoja oikeudenkäynnin kohteena olevasta asiasta, ennen kuin hän on tutustunut asiaan aineiston tai katselmuksen perusteella. Asiantuntija on myös vaihdettavissa toiseen saman alan asiantuntijaan, kun taas todistajan kohdalla tämä ei onnistu, sillä todistajan havainnot perustuvat omakohtaisiin kokemuksiin. (Pölönen ja Tapanila 2015, 417).

5 TUTKIMUSMENETELMÄSTÄ

5.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on ominaista se, että siinä ei ole hypoteeseja. Eli tarkoitus on edetä mahdollisimman vähin ennakko-oletuksin. Oletuksilta ei kuitenkaan voi täysin välttyä ja siksi ne olisivatkin hyvä tiedostaa etukäteen. Näin niitä voi käyttää tutkimuksen esiolettamina. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi myös hyödyntää omia arvauksia tutkimuksen tuloksista. (Eskola ja Suoranta 2014, 19-20).

Kvalitatiivinen tutkimus tarvitsee taustalleen teoriaa, jota hyödyntäen aineistoa analysoidaan. Sen lisäksi tarvitaan tulkintateoriaa, jonka avulla pystytään muodostamaan kysymykset ja se, mitä aineistosta on tarkoitus etsiä. (Eskola & Suoranta 2014, 81-83).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineisto ei ole kovinkaan suuri ja tarkoitus on, että valikoituja yksiköitä tutkitaan perusteellisesti. Tällöin aineiston laadun merkitys korostuu. Aineiston koon tulisi olla kattava suhteessa siihen, millaista analyysia ja tulkintaa siitä aiotaan tehdä. Aineisto pyritään valitsemaan tarkoituksenmukaisesti. (Eskola & Suoranta 2014, 60-61).

Kvalitatiiviselle analyysille on ominaista induktiivinen päättely, jossa pyritään tekemään yleistyksiä ja päätelmiä aineistosta nousevien seikkojen perusteella. Aineistoa pyritään tarkastelemaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti nostaen siitä esiin aiheen kannalta merkityksellisiä teemoja. Tilastolliseen yleistämiseen ei ole tarkoituksen mukaista edes pyrkiä. (Eskola ja Suoranta 2014, 65).

Yhtenä kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen erona on, että kvantitatiivisen tutkimuksen ongelmat määritellään etukäteen, kun taas kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimustehtävä voi muuttua tutkimuksen aikana. (Hirsjärvi ym. 2009, 119-120, 255).

5.2 Aineiston hankinta

Ensimmäiseksi soitin Helsingin hovioikeuden kansliaan ja esitin tarpeeni saada tilattua opinnäytetyötäni varten hovioikeuden päätöksiä. Kansliasta puhelu ohjattiin asiasta tietävälle henkilölle, joka lupasi etsiä minulle mahdollisimman tuoreita päätöksiä, joissa esiintyy lähi-suhde sekä nimikkeenä törkeä- tai perusmuotoinen pahoinpitely. Kaksi päivää myöhemmin sain virkapostiini 17 päätöstä satunnaisotantana annetuilla ohjeilla vuosilta 2016-2018.

Perehdyin tarkemmin päätösten sisältöön lukemalla tapaukset läpi. Tämän jälkeen merkitsin ylös kunkin tapauksen kohdalta työn kannalta tärkeitä seikkoja, kuten oliko kyseessä asianomistaja vai asianomistaja-todistaja, oliko tämä tullut kuulluksi, minkälaista muuta näyttöä tapauksessa esitettiin ja minkälaisia ongelmia havaitsin. Ne tapaukset, joissa havaitsin ongelmia, käsitelin tarkemmin ja pyrin erittelemään mistä ongelma johtui ja oliko ratkaisu lain mukaan oikein. Lopullinen aineistoni koostuu kahdeksasta, työn aiheen kannalta mielenkiintoisimmasta päätöksestä. Työni tarkoituksena on muodostaa aineiston pohjalta kuva eri todisteluokeinojen hyödynnettävyydestä lähisuhdeväkivaltatapauksien oikeuskäsittelyissä, sekä niiden näyttöarvoista.

5.3 Henkilötietojen käsittely

Koko aineisto on julkista ja perustuu Helsingin hovioikeuspiirin päätösasiakirjoihin. Saa-miini päätöksiin sisältyy henkilöiden koko nimet sekä henkilötunnukset. Näiden lisäksi päätökset sisältävät tietoa epäilystä rikoksesta. Tiedot ovat rikosepäilyn osalta arkaluontoisia EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) artiklan mukaisesti. Näin ollen aineistoni muodostaa arkaluontoista tietoa sisältävän henkilörekisterin.

Henkilötietolain (523/1999) 12 §:n 1 momentin 6 kohdan ja 13 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan tieteellisessä tutkimuksessa voidaan käsitellä arkaluonteisia tietoja. Tässä työssä henkilötietoja käsitellään vain siltä osin, kun on välttämätöntä. Mitään henkilötietoja ei julkisteta ja kaikki sellainen tieto, jolla voisi henkilön yksilöidä, muokataan sellaiseen muotoon, ettei näin pääse käymään.

Henkilötietolain (523/1999) 4 luvun 14§ mukaisesti tieteellistä tutkimusta varten saa henkilötietoja käsitellä muilla kuin 8 §:n 1 momentissa säädettyillä perusteilla, jos rekisteröityjen suostumusta ei tietojen suuren määrän vuoksi ole mahdollista hankkia, henkilörekisterin käyttö perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuullinen

johtaja, henkilörekisteriä käytetään ja siitä luovutetaan henkilötietoja vain tieteellistä tutkimusta varten, sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille ja henkilörekisteri hävitetään tai siirretään arkistoitavaksi tai sen tiedot muutetaan sellaiseen muotoon, ettei tiedon kohde ole niistä tunnistettavissa, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.

5.4 Tietosuoja ja asiakirjojen säilyttäminen

Tämän tutkimuksen aineistoa säilytetään ja käsitellään ainoastaan tutkijan virkasähköpostissa, johon on pääsy ainoastaan tutkijan henkilökohtaisella p-tunnuksella ja salasanalla. Sähköposti sijaitsee vahvasti suojatussa Sisäministeriön turvallisuusverkossa.

Analyysivaiheessa pseudonymisoin tapaukset taulukoimalla niistä ainoastaan diaarinumerot, joten tietojen yhdistäminen päätösten henkilöihin on mahdollista ainoastaan hankkimalla itselleen julkiset asiakirjat diaarinumeron perusteella.

Henkilötietoja ei käsitellä lopullisen työn havainnoissa eikä tuloksissa lainkaan. Mikäli on tarve viitata yksittäisen jutun tapahtumiin, tietoja käsitellään siten, ettei niitä pystytä yhdistämään tiettyyn henkilöön. Käytännössä henkilöistä puhutaan aakkosin tai vastaavalla neutraalilla tavalla. Näin myöskään henkilöiden sukupuoli ei ole tekstistä luettavissa.

Helsingin hovioikeuden asiakirjoista muodostunut henkilörekisteri, sekä alkuperäiset asiakirjat säilytetään selosteessa mainitulla tavalla.

5.5 Rekisterin pitäjän velvollisuudet

Henkilötietorekisterin pitäjällä on yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) 14 artiklan 5b kohdan perusteella velvollisuus toteuttaa asianmukaiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien sekä oikeutettujen etujen suojaamiseksi, mukaan lukien kyseisten tietojen saattaminen julkisesti saataville. Tätä työtä koskeva dokumentti osoitusvelvollisuuden täytymisestä, on liitettyä työn loppuun.

Lisäksi rekisterin pitäjän on laadittava yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) 30 artiklan mukainen kirjallinen seloste henkilötietojen käsittelytoimista. Selosteesta tulee selvittää henkilötietojen käsittelyyn liittyvät prosessit alusta loppuun huomioiden tietojen koko elinkaari (kerääminen ja tallettaminen rekisteriin, tietojen käsittely ja tietojen hävittäminen tai arkistointi ja sen ehdot). Tämän lisäksi selosteessa täsmennetään mikä on tutkimustehtävä ja tietojen käsittelytarkoitus, mitkä tiedot ovat tutkimuksen osalta tarpeen ja mistä tarpeelliset tiedot saadaan.

Tutkimuksestani ei aiheudu tutkimuksen luonne, asiayhteys, laajuus ja tarkoitus huomioon ottaen, yleisen tietosuoja-asetuksen (679/2016) 35 artiklassa tarkoitettua korkeaa riskiä rekisteröidyn henkilön vapauksien ja oikeuksien kannalta. Näin ollen en näe tarpeelliseksi tehdä artiklan mukaista tietosuojaa koskevaa vaikutusten arviointia.

EU:n yleinen tietosuoja-asetus tuli sovellettavaksi 25.5.2018 alkaen, jolloin myös suunnitellun tietosuojalain tuli astua voimaan. Näin ei kuitenkaan käynyt huonon lainvalmistelun vuoksi. Tämän hetkinen lainsäädäntö noudattaa siis ensisijaisesti voimassa olevaa tietosuoja-asetusta, sekä henkilötietolakia niiltä osin, kun tietosuoja-asetuksessa ei säädetä.

6 HOVIOIKEUDEN PÄÄTÖSTEN ANALYYSI

Seuraavaksi analysoin jokaisen tapauksen erikseen. Tapauksesta heränneet kysymykset ja ajatukset ovat esitettyinä kunkin tapauksen päätteeksi. Selkeyden vuoksi olen numeroinut tapaukset 1-8 ja jakanut tapaukset esiintyneiden ongelmien perusteella alaotsikoiden alle.

6.1 Kokonaiskieltäytymisoikeuden vaikutus hyödyntämiskieltoon ja kontradiktorisen periaatteen kiertäminen

Aineistossani yhdeksi todistelun ongelmaksi osoittautui asianomistaja-todistajan kokonaiskieltäytymisoikeus. Tämä aiheuttaa tilanteen, jossa rikos tulisi näyttää toteen ilman asianomistajan lausumaa. Tilanteessa on myös ristiriita kontradiktorisen periaatteen toteutumisen osalta. Vastaajalla kun tulisi olla kyselyoikeus niin esitutkinnassa, kuin tuomioistuimessakin. (Pölönen & Tapanila 2015, 40)

Kontradiktorinen periaate tarkoittaa sitä, että asiaa ei saa ratkaista ennen kuin asianosaisia on kuultu, eli heille on varattu tilaisuus ajaa asiaansa ja vastata toistensa esityksiin. Tuomioistuimen tulee huolehtia, että kuulemisperiaate toteutuu. Lisäksi tuomiota ei ole lupa perustaa sellaiseen aineistoon, josta asianosaisella ei ole ollut tilaisuutta lausua käsitystään. Kuulemisperiaate käy ilmi muun muassa Suomen perustuslain 21 §:stä, sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklasta. (Pölönen & Tapanila 2015, 41)

1. Helsingin hovioikeuden 20.3.2018 antamassa ratkaisussa R17/2082 jatko käsiteltiin Helsingin käräjäoikeuden 17.8.2017 antama tuomio R17/124 pahoinpitelystä.

Kyseisessä tapauksessa asianomistajalla ei ollut vaatimuksia, jolloin kyseessä oli siis asianomistaja-todistaja. Hän kuitenkin käytti kokonaiskieltäytymisoikeuttaan. Tapauksessa rikosnimikkeenä oli pahoinpitely, jonka vastaaja kiisti syytteen ja teonkuvauksen osalta täysin. Lisäksi vastaaja kertoi, ettei ollut koskaan ollut väkivaltainen asianomistajaa kohtaan.

Todisteluna tapauksen käräjäoikeuskäsittelyssä käytettiin lääkärinlausunnon esitietoja sekä itse lausuntoa, joista ilmeni tapahtumien kulku, sekä asianomistajan vammat, jotka lääkäri oli katsonut syntyneeksi kuvatulla tavalla. Lisäksi syyttäjä vetosi tutkintailmoitukseen, josta ilmeni tapahtumien kulku.

Asianomistaja-todistajan käyttäessä kokonaiskieltäytymisoikeutta, ei vastaajalla ollut mahdollisuutta esittää asianomistajalle kysymyksiä. Käräjäoikeus totesi, ettei ollut mitään syytä epäillä lääkärinlausunnosta ilmenevien tietojen paikkansapitävyyttä, mutta käräjäoikeus kuitenkin hylkäsi syytteen, koska kyselyoikeus ei toteutunut ja lisäksi vastaaja on kiistänyt syytteen.

Hovioikeudessa syyttäjä vaati vastaajalle rangaistusta pahoinpitelystä. Syyttäjän mielestä käräjäoikeus oli antanut liikaa painoarvoa kyselyoikeuden puuttumiselle ja näyttöäkin olisi asiassa esitetty riittävästi.

Hovioikeudessa kirjallisena todisteluna hyödynnettiin samaa materiaalia, kun käräjäoikeudessa. Tosin kuin käräjäoikeudessa, asianomistaja halusi tulla kuulluksi asiassa. Asianomistaja-todistaja kertoi tapahtumat niin, kuin ne tutkintailmoitukseen oli kirjattu. Vastaaja puolestaan kiisti kokonaan tapahtumat. Lisäksi vastaaja esitti arvelunsa siitä, miten asianomistajan vammat olisivat voineet syntyä.

Hovioikeudessa ongelmana oli siis se, onko tapahtumaa tukevaa näyttöä riittävästi. Hovioikeus piti asianomistaja-todistajan kertomusta uskottavana ja tätä kertomusta tukivat todisteena esitetyt lääkärinlausunto ja tutkintailmoitus. Sen sijaan hovioikeus ei ole pitänyt uskottavana vastaajan esittämää vaihtoehtoista tapahtumakuvausta.

Huomion arvoista tässä tapauksessa mielestäni on se, että asianomistaja-todistajan käyttäessä kokonaiskieltäytymisoikeuttaan, ei säännöstä pitäisi olla lain puitteissa mahdollista kiertää niin, että kolmas osapuoli kertoisi todistelutarkoituksessa tuomioistuimelle sen, mitä asianomistaja on tälle tapahtumista kertonut. Kuitenkin tässä tapauksessa on todisteena huomioitu lääkärintodistuksen esitieto osa, sekä poliisille tehty tutkintailmoitus. Käräjäoikeuden toimintaa voisi tältä osin siis kritisoida. Tapauksen ratkaisussa kuitenkin huomioitiin kontraktorinen periaate ja sen toteutumattomuus, joten syyte hylättiin.

2. Helsingin hovioikeuden 22.5.2018 antamassa ratkaisussa R17/2492 pohdittiin rangaistuksen pituutta. Hovioikeus ei kuitenkaan muuttanut Helsingin käräjäoikeuden 17.10.2017 antamaa tuomiota R16/7561.

Kyseisessä tapauksessa rikosnimikkeenä oli kolme samaan asianomistajaan kohdistunutta pahoinpitelyä. Asianomistajalla ei ollut asiassa vaatimuksia eikä hän halunnut tulla kuulluksi

käräjäoikeudessa. Kyseessä siis asianomistaja-todistaja, joka käytti kokonaiskieltäytymisoikeuttaan.

Vastaaja kiisti syytekohtat joko kokonaan tai osittain. Vastaaja katsoi itse syyllistyneensä lievään pahoinpitelyyn. Tapauksessa käytettiin kirjallisena todisteluna asianomistajan kuulustelukertomusta, dvd-tallennetta, lääkärinlausuntoa, sekä valokuvia asianomistajan vammoista.

Käräjäoikeus hylkäsi yhden syytekohtan siksi, koska asianomistaja ei ollut maininnut vastaajan nimeä missään kertomuksessaan henkilönä, joka hänelle aiheutti valokuvista ilmenneet vammat. Toisessa syytekohtassa käräjäoikeus katsoi, että tapahtumat näytettiin toteen dvd-tallenteelta ilmenevien tapahtumien perusteella. Päätöksessä ei ole tarkemmin kuvailtu sitä, mitä tallenteella oli. Kolmas syytekohta tuli käräjäoikeuden mielestä näytettyä toteen asianomistajan esitutkinnassa antaman kertomuksen perusteella, jota muu kirjallinen näyttö tuki.

Tässä tapauksessa kontradiktorista periaatetta ei huomioitu lainkaan, eikä todisteita määrätty hyödyntämiskieltoon, vaikka olisi pitänyt OK 17:24§ perusteella. Kyseisessä lainkohdassa sanotaan, että: *”Tuomioistuimessa ei saa käyttää todisteena esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa, ellei laissa toisin säädetä.”* Näin ollen herää kysymys, siitä ovatko ratkaisut edes lainmukaisia? Hovioikeudessa käräjäoikeuden päätöstä ei muutettu, eikä tuomion perusteita kyseenalaistettu, mikä vain lisää ihmetystä entisestään.

3. Helsingin hovioikeuden 28.2.2018 antamassa ratkaisussa R17/2081 käsiteltiin vain rangaistuksen pituutta ja sitä oliko kyse törkeästä vai perusmuotoisesta pahoinpitelystä. Hovioikeus katsoi, ettei teko ollut kokonaisuutena arvostellen törkeä ja näin ollen muutti Espoon käräjäoikeuden 17.8.2018 antamaa päätöstä R17/1542 siten, että käräjäoikeuden antaman tuomion pituus säilyi ennallaan, mutta rikosnimike muuttui perusmuotoiseksi pahoinpitelyksi.

Kyseisessä tapauksessa rikosnimikkeinä oli törkeä pahoinpitely, kaksi perusmuotoista pahoinpitelyä, sekä yksi lievä pahoinpitely. Vastaaja tunnusti kaikki syytekohtat ja teonkuvaukset. Asianomistaja ei halunnut lausua käsiteltävään asiaan mitään, eikä hänellä ollut asiassa vaatimuksia, jolloin kyseessä oli asianomistaja-todistaja. Asianomistaja käytti kokonaiskieltäytymisoikeuttaan.

Asiassa käytettiin todisteena useampaa lääkärinlausuntoa ja valokuvia asianomistajan vammoista. Päätöksestä ei käy ilmi, onko tapahtumien kulku esitutkintapöytäkirjasta vaiko lääkärinlausunnon esitiedoista.

Käräjäoikeus katsoi, että vastaajan tunnustus sekä asiassa esitetyt kirjalliset todisteet riittävät näyttämään toteen tapahtuneet pahoinpitelyt. Lisäksi käräjäoikeus on katsonut raskauttavana tekijänä sen, että asianomistaja oli teon aikana raskaana ja tekoon oli käytetty teräasetta, jolloin käräjäoikeus piti tekoa törkeänä. Hovioikeus muutti kuitenkin teon perusmuotoiseksi pahoinpitelyksi.

Vastaavasti tässäkin tapauksessa olisi OK 17:24§ perusteella lääkärinlausuntoon merkitty asianomistajan kertomus tullut asettaa hyödyntämiskieltoon. Vastakuulustelun mahdollisuutta ei tässäkään tapauksessa huomioitu. Mielenkiintoista oli mielestäni myös se, että hovioikeus muutti käräjäoikeuden päätöstä, kun kyseessä oli kuitenkin toistuva lähisuhdeväkivalta ja teko olisi voinut olla asianomistajan hengelle vaaraksi. Hovioikeus perusteli päätöksensä sillä, ettei asianomistajalle tullut vakavia vammoja.

6.2 Kuulopuheen näyttöarvo

Hallituksen esityksessä (46/2014) todetaan, että kuulopuhetodistajaa voidaan kuulla, mikäli sitä henkilöä, jonka puheista on kyse, ei voida tavoittaa (HE 46/2014, 56). Ongelmallista kuulopuhetodistelusta tekee kuitenkin sen epäluotettavuus. Lisäksi vastakysymysten esittäminen, on käytännössä mahdotonta asian alkuperäiselle kertojalle. Kertomuksen näyttöarvoa voidaan kuitenkin saada nostettua sillä, jos saatavilla on kertomusta tukevaa muuta näyttöä.

4. Helsingin hovioikeuden 8.6.2018 antamassa ratkaisussa R18/1221 käsiteltiin rangaistuksen mittaamista. Jatkokäsittelylupa hylättiin ja Espoon käräjäoikeuden 29.3.2018 antama päätös R17/1719 jäi voimaan.

Kyseisessä tapauksessa rikosnimikkeenä oli perusmuotoinen pahoinpitely. Asianomistaja vaati rangaistusta sekä korvauksia. Asianomistaja kertoi tapahtumista käräjäoikeuden käsittelyssä ristiriitaisesti vastaajan kertomukseen nähden. Riitaista asiassa oli siis ainoastaan se, olivatko syytteessä kuvatut vammat aiheutuneet vastaajan menettelystä. Vastaaja on kuitenkin myöntänyt tapahtumat, mutta kiistänyt siitä syntyneet vammat.

Asianomistajan kertomus on käräjäoikeudessa ollut samansuuntainen, kuin kirjallisena todisteena olleessa lääkärinlausunnossa, eikä lausunnossa esitetöjen ja asianomistajalla havaittujen vammojen välillä havaittu ristiriitaa. Käräjäoikeus katsoi, ettei sillä, onko asianomistaja käyttänyt täysin samoja sanoja käräjäoikeudessa, kuin mitä lääkärinlausuntoon on hänen sanomakseen kirjattu, ole uskottavuuden kannalta merkitystä.

Asianomistaja oli tapahtumahetkellä soittanut lähisukulaiselleen ja kertonut tapahtumista. Kyseinen sukulainen kutsuttiin käräjäoikeuteen todistajaksi. Todistajan kertomusta rasittaa kuitenkin hänen läheissuhteensa asianomistajaan sekä se, että kaikki mitä todistaja on kertonut, on perustunut siihen, mitä tämä on kuullut asianomistajalta. Näin ollen todistajan kertomuksen näyttöarvo oli käräjäoikeudessa varsin vähäinen.

Käräjäoikeus kuitenkin huomioi sen seikan, että kuulopuhetodistaja osasi kertoa yksityiskohdista samoin, kun asianomistaja. Tuomitsemiseen kuulopuhetodistelu ei yksistään riitä, mutta Suomessa on jo olemassa oikeuskäytäntöä siitä, että syyttäjä on nostanut syytteen kuulopuheen perusteella.

5. Helsingin hovioikeuden 21.2.2018 antamassa ratkaisussa R17/2063 käsiteltiin rangaistuksen mittaamista. Hovioikeus ei muuttanut Helsingin käräjäoikeuden 17.8.2017 antamaa päätöstä R 17/6136. Näin ollen tarkasteltavaksi jää käräjäoikeuden ratkaisu.

Kyseisessä tapauksessa vastaajaa syytettiin neljästä erillisestä samaan asianomistajaan kohdistuneesta pahoinpitelystä. Vastaaja myönsi teon kuvan esitutkinnassa kaikissa syytekohdissa. Asianomistaja kertoi käräjäoikeudessa tapahtumista, kun taas vastaaja ei halunnut tulla kuulluksi.

Asianosaisilla oli hankaluuksia muistaa tapahtumia, jolloin käytettiin heidän esitutkintakertomuksiaan todisteena. Kolmessa syytekohdassa neljästä, asianomistaja osasi itse kertoa tapahtumista ja esitutkintamateriaalista haettiin vain täsmennyksiä. Yhdessä syytekohdassa kuitenkin asianomistaja ei kyennyt itse kertomaan tapahtumista ilman, että esitutkintakertomus ensin luettiin ääneen. Kertomuksen loogisuudessa oli myös epäkohtia, kuten se, että asianomistaja kertoo viettäneensä aikaa vastaajan kanssa heti tapahtumien jälkeen. Näin ollen kyseinen syytekohta jäi näyttämättä toteen eikä sitä huomioitu rangaistusta mitattaessa.

Tapahtumille oli myös ulkopuoliset todistajat, jotka kutsuttiin käräjäoikeuteen todistamaan. Lisäksi asianomistaja oli käynyt lääkärissä, joten lääkärinlausuntoja hyödynnettiin myös todisteena. Tapahtumapaikasta, sekä asianomistajan vammoista esitettiin todisteena paikalla käyneen poliisipartion toimesta otettuja valokuvia.

Vastaaja vaati asianomistajan esitutkintakertomusta hyödyntämiskieltoon, koska asianomistaja kertoi käräjäoikeuden käsittelyssä, ettei hän muista poliisin kertoneen kuulustelun alussa hänen oikeudesta olla kertomatta asiasta hänen ja vastaajan läheisyyden perusteella. Syyttäjä ja asianomistaja vastustivat vaatimusta. Käräjäoikeus totesi, että asianomistajan kuulustelupöytäkirjaan oli merkitty poliisin toimesta, että hänellä on oikeus olla kertomatta mitään ja olla vastaamatta esitettyihin kysymyksiin. Lisäksi käräjäoikeus totesi, että kyseisessä tapauksessa hyödyntämiskielto olisi tarkoitettu asianomistajan eikä vastaajan suojaksi, niin vaatimus hylättiin. Vastaaja esitti myös vaihtoehtoisen vammojen syntymekanismin, jota käräjäoikeus ei kuitenkaan pitänyt mahdollisena, sillä asianomistajan mainitsema tekoväline löytyi vastaajan hallusta hetkeä myöhemmin.

Käräjäoikeus katsoi, että todistajien kertomukset olivat muita todisteluaineita tukevia ja luotettavia. Todistajien havaintoihin perustuneet lausumat, valokuvat asianomistajan vammoista sekä tapahtumapaikasta, sekä asianomistajasta tuoreeltaan tehty sairaalatutkimus tukivat asianomistajan kertomaa. Lääkärinlausunnon mukaan asianomistajalla todettiin syytteen mukaiset, moninaiset vammat, jotka käräjäoikeus katsoi syntyneiksi asianomistajan kertomalla tavalla.

Tässä tapauksessa siis tuomioistuimella piti todistajalausuntoja luotettavina ja asianomistajan lausumaa tukevinä, vaikka ne perustuivat pitkälti asianomistajan kertomaan.

6. Helsingin hovioikeuden 8.6.2018 antamassa ratkaisussa R18/57 jatko käsiteltiin Helsingin käräjäoikeuden 17.11.2017 antama tuomio R17/2219. Vastaaja vaati, että syyte pahoinpitelystä hylätään. Hovioikeudessa ei esitetty sellaista näyttöä, mikä ei olisi jo käräjäoikeuden käsittelyssä huomioitu, eikä näin ollen hovioikeus ole katsonut aiheelliseksi muuttaa käräjäoikeuden ratkaisua.

Kyseisessä tapauksessa vastaaja kiisti syytteen ja paikalla olonsa asianomistajan vammojen syntyessä. Asianomistajaa, vastaajaa sekä yhtä todistajaa kuultiin todistelutarkoituksessa. Lisäksi kirjallisena todisteena esitettiin vammavalokuvia. Asianomistaja ei ollut antanut lupaa lääkärinlausunnon tilaamiselle esitutkinnassa.

Asianomistajan kertomuksesta ilmeni, ettei hän voimakkaan päihtymystilansa vuoksi muista juurikaan tapahtumia. Asianomistaja oli käynyt lääkärissä, mutta kertoo saaneensa syytteessä kuvatut vammat sairaskohtauksen vuoksi.

Todistajan kertomuksesta ilmeni, että päihtynyt asianomistaja oli kertonut vastaajan pahoinpidelleen tämän. Todistaja oli havainnut voimakkaan pahoinpitelyn jäljet asianomistajassa. Asianomistaja oli todistajan mukaan pelännyt puhua asiasta. Todistaja oli itse ottanut valokuvat asianomistajasta, joita esitettiin kärjäoikeudessa kirjallisena todisteena. Kärjäoikeudessa pohdittavaksi jäi, ovatko asianomistajan vammat syntyneet pahoinpitelyn vai sairaskohtauksen yhteydessä.

Kärjäoikeus katsoi, että asianosaisiin nähden todistaja kertoi asiasta yksityiskohtaisesti, johdonmukaisesti ja uskottavasti. Hänen kertomustaan tuki kirjallisina todisteina esitetyt vammavalokuvat, jotka todistaja oli itse ottanut. Niistä ilmeni vammojen määrä ja sijainti. Kärjäoikeus katsoi, ettei ollut uskottavaa, että sairaskohtauksen aiheuttama kaatuminen olisi aiheuttanut niin runsaat vammat. Tämän perusteella vastaajan syyllisyydestä jäänyt epäilyä.

Tapauksessa huomionarvoista oli se, että syyksiluku perustui lähes kokonaan todistajan tekemiin havaintoihin asianomistajan vammoista, sekä kuulopuhetodisteluun eli asianomistajan todistajalle kertomasta kuvauksesta vammojen synnystä.

6.3 Vaihtoehtoisten kertomusten uskottavuus

OK 17:2§ mukaan tuomioistuimien ei saa ottaa vastaajan vaitiota huomioon hänen vahingokseen rikosasiaa ratkaistaessa kuin siinä määrin, kun se ei loukkaa vastaajan oikeutta itsekriminointisuojaan. Kuitenkin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan vaikeutensa voidaan huomioda näyttönä vastaajaa vastaan, jos olosuhteet selvästi vaativat vastaajalta selvitystä asiasta. (Rautio ja Frände 2016, 64)

7. Helsingin hovioikeuden 17.5.2018 antamassa ratkaisussa R17/2341 käsiteltiin oikeudenkäyntikuluja sen jälkeen, kun vastaaja oli perunut pääasiavalituksensa. Näin ollen hovioikeus perui toimitettavaksi ilmoitetun pääkäsittelyn. Itä-Uudenmaan kärjäoikeuden

13.10.2017 antama päätös R17/179 jäi voimaan. Näin ollen tarkasteltavaksi jää käräjäoikeuden ratkaisu.

Kyseisessä tapauksessa rikosnimikkeenä oli seitsemän törkeää pahoinpitely tapausta ja lisäksi perusmuotoinen pahoinpitely, joka kuitenkin sisälsi useita erillisiä pahoinpitely kertoja pidemmältä aikaväliltä. Asianomistaja vaati rangaistusta ja korvauksia. Vastaaja kiisti kaikki häneen kohdistuneet syytteet, eikä halunnut tulla kuulluksi asiassa. Sen sijaan vastaaja on esitutkinnassa myöntänyt käyttäytyneensä joskus väkivaltaisesti asianomistajaa kohtaan.

Vastaajan puolustus esitti vaihtoehtoisia kertomuksia asianomistajan vammojen syntymekanismiin. Näin ollen käräjäoikeuden punnittavaksi jäi, onko asianomistajan vammat vastaajan aiheuttamia vai ei.

Istunnossa kuultiin asiantuntijana lääkäriä, joka suoritti katselmuksen asianomistajan vammoja koskien. Asiantuntija totesi, että vammojen sijainti ja lukumäärä viittaa ulkopuoliseen tekijään eikä hän näin ollen pidä todennäköisenä sitä, että iäkäs asianomistaja kykenisi esimerkiksi itse aiheuttamaan kyseisiä vammoja. Lisäksi asiantuntija otti kantaa vastaajan esittämään vaihtoehtoiseen vammamekanismiin, eikä pitänyt niitä todennäköisinä.

Lisäksi istunnossa kuultiin todistajana asianosaisille tuttua lääkäriä, joka oli muutaman asianomistajalle aiheutuneen vamman hoitanut kotonaan. Todistaja kertoi havainneensa asianomistajalla lukuisia vammoja, joista osa oli jo vanhoja. Lisäksi todistajan lausunnosta kävi ilmi, että asianomistajan hänelle kertoma poikkesi vastaajan kertomasta.

Käräjäoikeuden näytön arvioinnissa mainitaan seuraavasti: *”Vaikka rikosasian vastaajalla ei ole velvollisuutta myötävaikuttaa oman syyllisyytensä selvittämiseen, tuomioistuim voi tehdä johtopäätöksiä vastaajan vaitiolosta tilanteissa, joissa syyttäjän esittämä näyttö syyllisyydestä on siinä määrin todennäköinen, että se selvästi edellyttää vastaajalta selitystä.”* Kyseisessä tapauksessa käräjäoikeus ei pitänyt kumpaakaan vastaajan esittämää vaihtoehtoista selitystä varteenotettavana sen jälkeen, mitä asiantuntija lausui asianomistajan vammoista.

Asianomistajan kertomuksen luotettavuutta punnittiin, koska asianomistajalle oli hankalaa muistaa kaikkia tapahtumia. Käräjäoikeus kuitenkin katsoi, että asianomistajan kertoessa pitkälti samalla tavalla tapahtumista, kun mitä hän oli kertonut lääkärille ja esitutkinnassa muutamaa vuotta aiemmin, ei tämän kertomuksen paikkansapitävyyttä ollut syytä epäillä.

Vastaaja siis esitti kärjäoikeudessa oman tulkintansa siitä, miten asianomistajan vammat olivat syntyneet samalla, kun tämä kiisti oman syyllisyytensä. Päätöksestä ei niinkään käy ilmi se, mikä painoarvo näillä kertomuksilla on, mutta siltä osin, kun todisteet ovat ristiriidassa vastaajan kertomuksen kanssa - viittaavat vastaajan esittämät vaihtoehtoiset kertomukset tämän syyllisyyteen.

8. Helsingin hovioikeuden 29.4.2016 antamassa ratkaisussa R16/91 käsiteltiin 11.4.2016 törkeää pahoinpitelytapausta.

Asianomistajalla ei ollut vaatimuksia asiassa, jolloin häntä kuultiin asianomistaja-todistajana. Tapauksessa vastaaja ja asianomistaja-todistaja esittivät toisistaan poikkeavat teon kuvaukset kärjäoikeuden käsittelyssä. Kärjäoikeus katsoi, että asianomistaja-todistajan kertomusta tukeva lääkärinlausunto näytti perusmuotoisen pahoinpitelyn toteen, mutta asiassa ei kyetty riittävällä luotettavuudella osoittamaan, että vastaaja olisi toiminut tahallaan niin, että teko olisi täyttänyt törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Kärjäoikeus katsoi myös mahdolliseksi, että vastaajan vaihtoehtoinen kertomus voisi pitää paikkansa. Tekovälinettä käytettiin katselmusesineenä niin kärjäoikeudessa, kuin hovioikeudessakin.

Hovioikeudessa asia käsiteltiin uudelleen ja asianosaiset vetosivat kärjäoikeudessa esitettyihin kirjallisiin todisteisiin. Asianosaiset kertoivat tapahtumien kulun samoin, kun olivat kärjäoikeudessa kertoneet. Kyseessä oli edelleen kaksi eriävää tapahtumakulkua. Vastaaja myönsi osittain tapahtumat niin kärjäoikeudessa, kuin hovioikeudessakin. Hovioikeus katsoi, että vastaajan kertomus on epäuskottava ja perusteli sitä tekovälineen katselmuksen tuloksilla. Hovioikeus totesi myös, että kirjallisena todisteena esitetty lääkärinlausunto tuki täysin syyttäjän esittämää teonkuvausta. Hovioikeus katsoi, ettei vastaajan syyllisyydestä jäänyt epäilystä, toisin kuin kärjäoikeus. Lisäksi, koska pahoinpitelyssä oli käytetty selvästi vaarallisempaa teräasetta, tapahtumat ajoittuivat myöhäiseen iltaan, eikä asianomistaja ollut antanut minkäänlaista aihetta pahoinpitelyyn, hovioikeus katsoi, että pahoinpitelyä oli pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

Näin ollen voidaan päätellä, että muun näytön ollessa puutteellinen, on mahdollista, että syyte jopa hylätään. Tässä tapauksessa näyttö riitti perusmuotoiseen pahoinpitelyyn.

7 LOPUKSI

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun uudistuksesta on havaittavissa, että nykyisellään laki antaa asianomistajalle useita mahdollisuuksia prosessin aikana hankaloittaa rikosvastuun toteutumista. Mielestäni ei olisi lainkaan perusteetonta muuttaa lakia siihen muotoon, kun se alkuaan työryhmän valmisteluissa oli. Eli lähisuhdeväkivalta rikoksissa, asianomistajalla ei olisi sikaan mahdollisuutta kieltäytyä todistamasta. Tällöin asianomistajalle ei jäisi vaihtoehtoa päättää siitä, myötävaikuttaisiko hän valinnoillaan rikosvastuun toteutumiseen. Myös lopputulos olisi näin helpommin ennakoitavissa jo syytettä nostaessa. Näin myös välttyttäisi turhilta oikeudenkäynneiltä, kuten aineistoni tapauksessa R17/2082, jossa jouduttiin käymään asia uudestaan läpi hovioikeudessa tuomion saamiseksi. Mielestäni näin säännös olisi linjassa myös muun lainsäädännön kanssa.

Useissa käyttämissäni lähteissä nousi esiin rikospaikkatutkinnan merkitys (esim. Niemi-Kiesiläinen 2004, 317). Teoriassa varmasti jokainen poliisimies tietää, että hyvällä rikospaikkatutkinnalla voidaan saavuttaa merkittäviä tuloksia. Käytännössä kuitenkin perus poliisintyössä ei juuri aikaa kuluteta katselemalla ympärille tai hakemalla mahdollisia todisteita. Luotetaan siihen, että asianomistajan kertoessa alustavassa puhutuksessa tapahtumista, kertoo hän varmuudella niistä jatkossakin. Tähän olettamukseen ei mielestäni yhdenkään ammattitaitoisen poliisimiehen tulisi tuudittautua.

Poliisin työssä olen havainnut valtavasti tapauksia, jolloin asianomistaja haluaa vain kieltää tapahtuneen ja jatkaa elämää ikään kuin mitään ei olisi tapahtunut. Läsnä on pelko ja häpeä. Pelko kohdistuu usein suoraan tekijää kohtaan. Olen myös kuullut asianomistajan kertovan, että väkivaltaa esiintyy vain tilanteissa, jossa mukana on alkoholi. Näin uhri uskottelee itselleen asioiden olevan hyvin ja siirtää vastuun muualle.

Mielestäni jokaisen poliisin tulisi kyetä tunnistamaan lähisuhdeväkivallan merkit ja pyrkiä tekemään voitavansa sen eteen, että uhri saa apua. Useista aineistoni päätöksistä kävi ilmi, ettei asianomistaja ollut käynyt jokaisen tapahtuneen pahoinpitelyn jälkeen lääkärissä. Etenkin henkilön ollessa iäkkäämpi, oli kynnys lähteä lääkäriin selvästi korkeammalla, kuin nuoremmilla uhreilla. Samoin jos väkivalta oli jatkunut huomattavan pitkän aikaa, ei asianomistajalla välttämättä ole voimavaroja käydä lääkärissä jatkuvasti. Myös häpeä, tosiasian kieltäminen ja tarve salata voivat olla syy olla menemättä lääkäriin.

Tässä korostuu paikalle menevän poliisipartion rooli. Poliisi voi neuvoa ja kehottaa asianomistajaa käymään lääkärissä tämän oikeusturvan vuoksi, mutta pakottaa siihen ei voi. Poliisi suorittaa kuitenkin tehtävillään rutiinina tutkintaa siltä osin, kun jutun kannalta katsotaan tarpeelliseksi. Lähisuhdeväkivalta tehtävillä on tärkeää valokuvata uhrin vammat, sekä tapahtumaympäristö. Sen lisäksi, että näin jutulle määrättävä tutkija saa käsityksen tapahtumista, voidaan kuvia käyttää myös oikeudessa näyttönä, mikäli asianomistaja ei käy lääkärissä tai kieltää lääkärinlausunnon tilaamisen. Aineistoni tapauksista lähes kaikissa esitettiin todisteina poliisin tai asianomistajan ottamia kuvia asianomistajan vammoista.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli saada tietoa oikeudenkäynnissä tapahtuvasta todistelusta ja saada mielikuva aineiston avulla sitä, kuinka teoria ja käytäntö todellisuudessa kohtaavat. Työn rakenne muovautui työn edetessä. Alkuun keräsin tietoa todisteluun liittyen ja jaoin teorian omiksi osa-alueiksi, jotka näkyvät työssä erillisinä lukuina. Tämän jälkeen pureduin itse aineistoon, josta pyrin poimimaan käytännön todistelun ja teorian ristiriitoja eli ongelmia.

Yksi tämän työn keskeisimmistä asioista oli oikeudenkäymiskaaren 17 luvun läpikäynti. Tarkastelu vaati myös nykyisen ja vanhan lainsäädännön vertailua, jotta muutokset pystyi ymmärtämään ja peilaamaan käytäntöön.

Käytin työssäni runsaasti lähteitä ja mielestäni tässä onnistuinkin hyvin, vaikka aina ei ollutkaan tietoa helposti saatavilla. Myöskään epäselviltä tilanteilta ei välttytty.

Työn lopputuloksen kannalta olisi ollut kannattavaa hyödyntää suurempaa otoskokoa käräjä- ja hovioikeuden ratkaisuisa. Tällöin johtopäätökset olisivat olleet mahdollisesti pitävämpiä ja helpommin yleistettävissä. Aineistoni tuntui sisältävän runsaasti niin sanottuja perustapauksia, joista tiedon löytäminen tuntui vain vähän tuomioistuinten käytäntöön tutustuneelle haasteelliselta.

Yhtenä työn haasteena koin aiheen rajauksen. Alkuun tietoa aiheen ympäriltä löytyi runsaasti, mutta varsinaisesta rajatusta aiheesta suppeammin. Ajattelin työn alkuvaiheessa, että pyrkisin löytämään mahdollisimman selkeät käytännön linjaukset todisteiden hyödynnettävyyteen sekä todistelukäytäntöön. Pian tuli kuitenkin selväksi, ettei jokaiseen tilanteeseen edes löydy tyhjentävää vastausta. Tilanne vaati sen, että loin itselleni jonkinlaisen yleisen käsityksen asioista, jotta pystyin vertailemaan ja arvioimaan ratkaisuisa esiintyneitä tilanteita. Lukijalle jääköön arvioitavaksi se, kuinka hyvin siinä onnistuin.

Opin kuitenkin paljon uutta rikosprosessin eri vaiheista sekä lainsäädännöstä, mikä on hyvinkin tärkeää tulevaisuuden työn kannalta. Kaiken kaikkiaan opinnäytetyö oli prosessina mielenkiintoinen, haasteistaan huolimatta. Voisin ajatella työni aihetta tarkasteltavaksi myös ulkomaan lainsäädännön osalta, lievempien rikosnimikkeiden osalta ja mielenkiintoista olisi myös perehtyä aiheeseen henkisen väkivallan näkökulmasta.

LÄHTEET

Aarnio, Aulis. 1989. Laintulkinnan teoria. Juva: Werner Söderström Oy.

Eskola Jari ja Suoranta Juha. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.

Halme K. ja Rantaeskola S. 2014. Esitutkintalaki-Kommentaari. Poliisiammattikorkeakoulu. Tampere

Hannikainen, Petri: Tuomioistuimelle tarkoitetut lääkärintodistukset. Teoksessa Koskenvuo, Kimmo: Lääkärintyö ja laki. Rauma 2000.

HE (66/1988) Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE (94/1993) Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE (155/2014) Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta.

HE (46/2014) Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M. & Viitanen K. 2014. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

Janhonen, Anne-Mari. 2012. Syyttäjän objektiivisuuden vaikutus oikeudenkäynnin oikeudenmukaisuuteen. Helsinki Law Review 2012/1.

Jokela, Antti. 2000. Uudistuva rikosprosessi. Helsinki: Talentum.

Jokela, Antti. 2008. Rikosprosessi. Helsinki: Talentum.

Jokela, Antti. 2012. Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Oikeudenkäynti II. Kolmas painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Jokela, Antti. 2015. Pääkäsittely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. Toinen painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Lappalainen, Juha. 2001. Siviiliprosessioikeus II. Helsinki.

Lappalainen, Juha; Frände, Dan ja Koulu, Risto: Luku V Todistelu. Teoksessa Frände, Dan; Havanssi, Erkki; Helenius, Dan; Koulu, Risto; Lappalainen, Juha; Lindfors, Heidi; Niemi, Johanna; Rautio, Jaakko ja Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus. Helsinki 2012.

Melander H. 2012. Asianomistajan vaitiolo-oikeuden suhteesta vastaajan vastakuulusteluoi-
keuteen. Teoksessa: Ervo L., Lahti R. & Siro J. Perus ja ihmisoikeudet rikosprosessissa.
Helsingin hovioikeuden julkaisuja.

Niemi-Kiesiläinen, Johanna. 2004. Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY

Pölönen Pasi. 2003. Henkilötodistelu rikosprosessissa. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyh-
distys

Pölönen P. ja Tapanila A. 2015. Todistelu oikeudenkäynnissä. Helsinki: Tietosanoma

Rautio J. ja Frände D. 2016. Todistelu – Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun kommentaari.
Helsinki: Edita Publishing Oy

Saukko, Pekka. 2000. Lääkärintodistukset ja lausunnot. Teoksessa: Penttilä, Antti; Hirvo-
nen, Jorma; Saukko, Pekka; Karhunen, Pekka J. Oikeuslääketiede. Hämeenlinna.

Savolainen, Elina. 2007. Pahoinpitelyrikokset ja parisuhdeväkivalta. Pro gradu tutkielma.
Turun Yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta.

Luettavissa <http://edilex.fi/opinnaytetyot/7082.pdf>.

(Luettu 10.10.2018)

Tilastokeskus, 2018. Avio- ja avopuolisoiden välisten tapauksien osuus perhe- ja lähisuhde-
väkivallasta laskussa.

http://www.stat.fi/til/rpk/2017/15/rpk_2017_15_2018-05-31_tie_001_fi.html

(Luettu 3.8.2018)

Tolvanen, M ja Kukkonen, R. 2011. Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Hel-
sinki: Talentum Media Oy.

VNa (53/2015) Valtioneuvoston asetus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan
ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen voimaansaatta-
misesta sekä yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattami-
sista annetun lain voimaantulosta.

Virolainen, Jyrki ja Koulu, Risto: Luku I Johdatus prosessioikeuteen. Teoksessa Frände,
Dan; Havanssi, Erkki; Helenius, Dan; Koulu, Risto; Lappalainen, Juha; Lindfors, Heidi;
Niemi, Johanna; Rautio, Jaakko ja Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus. Helsinki 2012.

Vuorenpää, Mikko. 2007. Syyttäjän tehtävät: Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleistävää
vaikutusta. Helsinki: Suomalainen Lakimiesyhdistys.

LIITE 1

Yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) 30 artiklan mukainen kirjallinen seloste henkilötietojen käsittelytoimista. Sisältää myös tiedot 14 artiklan 5b kohdan tarkoittamat suojaustoimista, jotka ovat esitelty 89 artiklan 1 kohdassa.

Tämä on yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) 30 artiklan mukainen kirjallinen seloste henkilötietojen käsittelytoimista. Sisältää myös 14 artiklan tarkoittamat suojaustoimet.

Poliisi (AMK)
Maria Lahtio
12.11.2018

Opinnäytetyö:

Lähisuhdeväkivalta – Todistelun ongelmakohdat

Aineiston hankinta

Ensimmäiseksi soitin Helsingin hovioikeuden kansliaan ja esitin tarpeeni saada tilattua opinnäytetyötäni varten hovioikeuden päätöksiä. Kansliasta puhelu ohjattiin asiasta tietävälle henkilölle, joka lupasi etsiä minulle mahdollisimman tuoreita päätöksiä, joissa esiintyy lähisuhde sekä nimikkeenä törkeä- tai perusmuotoinen pahoinpitely. Kaksi päivää myöhemmin sain virkapostiini 30 päätöstä satunnaisotantana annetuilla ohjeilla vuosilta 2016-2018.

Tämän jälkeen perehdyin tarkemmin päätösten sisältöön, todisteluihin sekä näytön arviointeihin. Valitsin lopulliseen aineistooni seitsemän, työn aiheen kannalta mielenkiintoisinta päätöstä, joista kahdessa rikosnimikkeenä oli törkeä pahoinpitely muiden ollessa perusmuotoisia. Poimin aineistosta työni kannalta relevantteja tietoja ja laadin niistä taulukon, jonka on tämän työn liitteenä. Tarvitsin työni toteuttamiseen aineistosta tietoja oikeudenkäynneissä tapahtuneista todistelukeinoista ja todistelun arvioinneista. Työni tarkoituksena on muodostaa aineiston pohjalta kuva eri todistelukeinojen käytön yleisyydestä ja siitä, miten ne on huomioitu oikeudessa.

Henkilötietojen käsittely

Koko aineisto on julkista ja perustuu Helsingin hovioikeuden päätösasiakirjoihin. Saamiini päätöksiin sisältyy henkilöiden koko nimet sekä henkilötunnukset. Näiden lisäksi päätökset sisältävät tietoa epäilystä rikoksesta. Tiedot ovat rikosepäilyn osalta arkaluontoisia EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) 10 artiklan mukaisesti. Näin ollen aineistoni muodostaa arkaluontoista tietoa sisältävän henkilörekisterin.

Henkilötietolain (523/1999) 12 §:n 1 momentin 6 kohdan ja 13 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan tieteellisessä tutkimuksessa voidaan käsitellä arkaluonteisia tietoja. Tässä työssä henkilötietoja käsitellään vain siltä osin, kun on välttämätöntä. Mitään henkilötietoja ei julkisteta ja kaikki sellainen tieto, jolla voisi henkilön yksilöidä, muokataan sellaiseen muotoon, ettei näin pääse käymään. Tietokoneella käsiteltäviä henkilötietoryhmiä ovat henkilön yksilöintitiedot eli koko nimi ja henkilötunnus sekä syyksi luetut rikokset ja tuomitut rangaistusseuraamukset. Manuaalisesti tuotetussa aineistossa käsitellään ainoastaan päätösten diaarinumeroita, joilla informaation voi päätökseen yhdistää.

Henkilötietolain (523/1999) 14 § mukaisesti tieteellistä tutkimusta varten saa henkilötietoja käsitellä muilla kuin 8 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla, jos rekisteröityjen suostumusta ei tietojen suuren määrän vuoksi ole mahdollista hankkia, henkilörekisterin käyttö perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuullinen johtaja, henkilörekisteriä käytetään ja siitä luovutetaan henkilötietoja vain tieteellistä tutkimusta varten, sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille ja henkilörekisteri hävitetään tai siirretään arkistoitavaksi tai sen tiedot muutetaan sellaiseen muotoon, ettei tiedon kohde ole niistä tunnistettavissa, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi.

EU yleisen tietosuoja-asetuksen 14 artiklan 5b kohdan mukaan kyseisen artiklan kohtia 1-4 ei sovelleta jos kyseisten tietojen toimittaminen osoittautuu mahdottomaksi tai vaatisi kohtuutonta vaivaa, erityisesti kun käsittely tapahtuu yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia tai tieteellisiä ja historiallisia tutkimustarkoituksia taikka tilastollisia tarkoituksia varten siten, että noudatetaan artikla 89 1 kohdassa esitettyjä edellytyksiä ja suojatoimia, tai niiltä osin kuin tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu velvollisuus todennäköisesti estää kyseisten yleisen edun mukaisten arkistointitarkoitusten tai tieteellisten ja historiallisten tutkimustarkoitusten taikka tilastollisten tarkoitusten saavuttamisen tai vaikeuttaa sitä suuresti; tällaisissa tapauksissa rekisterinpitäjän on toteutettava asianmukaiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien sekä oikeutettujen etujen suojaamiseksi, mukaan lukien kyseisten tietojen saattaminen julkisesti saataville.

Tietosuoja ja asiakirjojen säilyttäminen

Tämän tutkimuksen aineistoa säilytetään ja käsitellään ainoastaan tutkijan virkasähköpostissa, johon on pääsy ainoastaan tutkijan henkilökohtaisella p-tunnuksella ja salasanalla. Sähköposti sijaitsee vahvasti suojatussa Sisäministeriön turvallisuusverkossa.

Analyysivaiheessa pseudonymisoin tapaukset taulukoimalla niistä ainoastaan diaarinumerot, joten tietojen yhdistäminen päätösten henkilöihin on mahdollista ainoastaan hankkimalla itselleen julkiset asiakirjat diaarinumeron perusteella.

Henkilötietoja ei käsitellä lopullisen työn havainnoissa eikä tuloksissa lainkaan. Mikäli on tarve viitata yksittäisen jutun tapahtumiin, tietoja käsitellään siten, ettei niitä pystytä yhdistämään tiettyyn henkilöön. Käytännössä henkilöistä puhutaan vastaajana, todistajana, asianomistajana ym. Näin myöskään henkilöiden sukupuoli ei ole tekstistä luettavissa.

Helsingin hovioikeuden asiakirjoista muodostunut henkilörekisteri, sekä alkuperäiset asiakirjat säilytetään 12 kuukautta siitä, kun työ on Poliisiammattikorkeakoulun puolesta hyväksytysti arvioitu. Säilytyspaikkana toimii suojattu sähköposti, jossa aineistoa on säilytetty myös tutkimuksen ajan. Tämän 12 kuukauden jälkeen rekisteri, yleisen tietosuoja-asetuksen tarkoittamassa mielessä, lakkaa olemasta. Käyttämäni aineisto on julkista ja mahdollisen jatkotutkimuksen osalta saatavissa kenen tahansa toimesta diaarinumeroilla.